आश्रो(श्रो)तन त्रि॰ आ+श्रु(श्रु)त–ल्यु । १सम्यक्क्षरणशीले भावे ल्युट् । २सम्यक्क्षरणे भ॰। "तर्पणैः पुटपाकैश्च धूमैराश्रोतनैस्तथा" । "क्षितमर्द्धोदकं सेके तथाश्रोतनमेव" च । "क्षोमावद्धं पथ्यमाश्रोतने वा सर्पिर्दृष्टं यष्टिकाक्षं सरोध्रम्" इति च सुश्रु॰ ।

आश्म पु॰ अश्मनोविकारः अण् वा टिलोपः । प्रस्तरविकारे

आश्मक पु॰ अश्मना कायति कै–क । बाल्वदेशावयव ग्रामभेदे "बाल्वावयवप्रत्यग्रथकलकूटाश्मकादिञ्" पा॰ । तत्र भवः इञ् । आश्मकिः तद्ग्रामभवे त्रि॰ ।

आश्मन पु॰ अश्मनोविकार अण् वा टिलोपाभावः । पाषाणविकारे "यत्रापमाश्मनप्रख्यं सेतुं धत्तेऽम्बुदुर्वहम्" भक्तिः । अश्मनः स्वार्थे सारथेरपत्यम् अण् तदपत्ये पुंस्त्री

आश्मन्य त्रि॰ अश्मन्+चतुरर्थ्याम् संज्ञाया॰ ण्यः । प्रस्तरसन्निकृष्टदेशादौ ।

आश्मभारक त्रि॰ अश्मभारं हरति वहति आवहति वा बंधा॰ ठण् । प्रस्तरस्य १हारके २वाहके ३तदावाहके च ।

आश्मरथ्य पु॰ अश्मरथस्य मुनेरपत्यम् गर्गा॰ यञ् । अश्मरथर्षेरपत्ये "अभिव्यक्तेरित्याश्मरथ्यः" गा॰ सू॰ । गोत्रापत्ये तु कण्वा॰ अण् । आश्मरथ इत्येव स्त्रियां ङीप् ।

आश्मरिक पु॰ अश्मरीरेव स्वार्थे वा॰ ठञ् । अश्मरीरोगे "भिन्नवस्तिराश्मरिको न सिध्यति" सुश्रुतः ।

आश्माथन पुंस्त्री अश्मनोगोत्रापत्यम् अश्वा॰ फञ् । अश्मनामर्षेर्गोत्रापत्ये स्त्रियां ङीप् ।

आश्मिक त्रि॰ भारभूतमश्मानं हरति वहति आवहति वा बंधा॰ ठण् । भारभूतप्रस्तरस्य १हारके २वाहके ३आवाहके च ।

आश्मेय पुंस्त्री अश्मन्+ण्या॰ ठक् । अश्मनामर्षेरपत्ये ।

आश्यान त्रि॰ आ+श्यै–क्त । घनीभूते शुष्कप्राये "पश्चाच्छ्यानकर्दमान्" रघुः । "अन्तराक्तश्यानकरिण्यरधिरबिन्दुना" काद॰ ।

आश्य त्रि॰ अश्रमेव स्वार्थेऽण् । चक्षुर्ज्ञाते ।

आश्रपण न॰ आ+श्रा–णिच् युक् ल्युट् । पाके ।

आश्रम पुंन॰ आ+श्रम–आधारे घञ् अजिः । ब्रह्मचर्यादिके शास्त्रोक्ते १धर्मभेदे, "विनाश्रमं न तिष्ठेत्तु दिनमेकमपि द्विजः । आश्रमेण विना तिष्ठन् प्रायश्चित्तीयते द्विजः" दक्षः । अत्र द्विजपदस्योपलक्षणपरता यत् रघुनन्दनेन स्थापितं तदाह्निकतत्त्वे निराकृतम् ७५२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । मुनीनां २वासस्थाने, ३मठे ४तपोवने "प्रत्युद्ययावाश्रमसन्नमेव" "तौ दम्पती वसिष्ठस्य गुरोर्जग्मतुराश्रमम्" । "स किलाश्रममन्त्यमाश्रितः" म॰ दुष्प्रापयशाः प्रापदाश्रमं श्रान्तवाहनः" "अभ्युत्थिताग्निपिशुनैः–अतिथीनाश्रमोन्मुखान्" इति च रघुः । "कमलासनमिवाश्रमगुरुम्" इति काद॰ । "ब्रूया देवं तव सहचरो रामगिर्याश्रमस्थः" मेघदू॰ । सर्व्वत्रैव महानेव विश्रामस्थाने ५परमेश्वरे च । "आश्रमः श्रमणः शामः सुपर्णो वायुवाहनः" विष्णुसह॰ "आश्रमवत् सर्व्वेषां संसारारण्यभ्रमतां विश्रामस्थानत्वादाश्रमः" इति भा॰ तत्र आश्रमेषु कुत्र कस्याधिकार इति तावच्चिन्त्यते । "चत्वार आश्रमाश्चैव ब्राह्मणस्य प्रकीर्त्तिताः । गार्हस्थ्यं ब्रह्मचर्य्यञ्च वानप्रस्थं तु भिक्षुकम् । क्षत्रिये चापि कथिता आश्रमाश्चतुरएव हि । ब्रह्मचर्य्यञ्च गार्हस्थ्यमाश्रमद्वितयं विशः । गार्हस्थ्यमुचितं त्वेकं शूद्रस्य क्षणमावहेत्" माध॰ धृतशमनपु॰। "चत्वारो ब्राह्मणस्योक्ता आश्रमाः श्रुतिनोदिताः । क्षत्रियस्य त्रयः प्रोक्ता द्वावेकोवैश्यशूद्रयोः" नि॰सि॰कूर्मपु॰ वर्णक्रमेण चातुराश्रम्यादयः इति । तत्र कलौ दीर्घकालब्रह्मचर्य्यवानप्रस्थाश्रमौ न स्तःगृहस्थभिक्षुकाश्रमावेव । "गृहस्थो भिक्षुकश्चैव आश्रमौ द्वौ कलौ युगे" इति स्मरणात् । तत्र संन्यासे "विप्रस्यैवाधिकारः ब्राह्मणाः प्रव्रजन्तीति जाबालश्रुतेः "आत्मन्यग्नीन् समारोप्य ब्राह्मणः प्रव्रजेत् गृहादिति" वा॰ श्रुतेरिति" बहवः। "ब्राह्मणःक्षत्रियोवाथ वैश्यो वा प्रव्रजेद्गृहादिति" कौर्मवाक्यात् क्षत्रियादीनामपि तत्राधिकारः पूर्व्ववचनन्तु कषायादिवस्त्रत्रिदण्डधारणविषयम् "सुखजातामयं धर्मो यद्विष्णोर्लिङ्गधारणम् राजन्यवैश्ययोर्नैव दत्तात्रेयसुनेर्मतम्" बौधा॰ स्मृतेः । अयमेव पक्षो मल्लिनाथेन समर्थितः यथा अत्र यद्यपि "ब्राह्मणाः प्रव्रजन्ति" इति श्रुतेः "आत्मन्यग्नीन् समारोप्य ब्राह्मणाः प्रव्रजेद्गृहात्" इति मनुस्मरणात् "सुखजातामयं धर्मो यद्विष्णोर्लिङ्गधारणम् । बाल्यजातोरुजातानामयं धर्मो न विद्यते" इति निषेधाच्च ब्राह्मणस्यैव प्रव्रज्या न क्षत्रियादेरिति तथापि "यदहरेव विरजेत् तदहरेव प्रव्रजेत्" इत्यादिश्रुतेस्त्रैवर्णिकसाधारणात् "त्रयाणां वर्णानां वेदमधीत्य चत्वार आश्रमाः" इति स्मृतिवचनात् "ब्राह्मणः क्षत्रियो वापि वैश्यो वा प्रव्रजेद्गृहात्" इति स्मरणात् "सुखजातामयं धर्मो वैष्णवं लिङ्गधारणम् । बाल्यजातोरुजातानां त्रिदण्डं न विधीयते" इति निषेधस्य त्रिदण्डविषयत्वदर्शनाच्च कुत्रचिद् ब्राह्मणपदस्योपलक्षणमाचक्षाणाः केचित्